

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΧΙΣΜΕΝΟΣ*

Η ΟΝΤΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ: ΓΙΑ ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ

Όταν ο Martin Heidegger προφήτεψε το τέλος της φιλοσοφίας, κατά την διαβόητη τελευταία του συνέντευξη στο Der Spiegel το 1966¹, ο δημοσιογράφος ορμά τον ρώτησε: 'Και τώρα, τι ή ποιος παίρνει τη θέση της φιλοσοφίας;' Ο Heidegger αποκρίθηκε: 'Η κυβερνητική'. Έστρεψε έτσι την προσοχή των επιγόνων του προς το ρεύμα σκέψης της κυβερνητικής, που εισηγήθηκε ο Norbert Wiener το 1948², ως την επιστημονική μελέτη των λειτουργιών ελέγχου και επικοινωνίας τόσο στη μηχανή, όσο και στο έμβιο. Η κυβερνητική, συνδυάζοντας την θεωρία των πληροφοριών με την θεωρία του ελέγχου, ζήτησε να εξηγήσει το σκέπτεσθαι ως υπολογίζει, με πρότυπο την αλγοριθμική βάση των υπολογιστικών μηχανών Turing.

Ο συλλογισμός ως υπολογισμός, το έμβιο ως μηχανή, η γνωστική λειτουργία ως αλγοριθμική ακολουθία και η 'μηχανοποίηση' του υποκειμένου ήταν στοιχεία που ο αντι-ανθρωπισμός μπόρεσε να αξιοποιήσει, ιδίως όταν η μετακυβερνητική ή κυβερνητική δεύτερης τάξης την δεκαετία του '60, συγκρότησε τις έννοιες των αλλοποιητικών και αυτοποιητικών αυτομάτων προκειμένου να περιγράψει τα μη-έμβια και έμβια συστήματα εκατέρωθεν, ιδίως στην βιολογία με την προσέγγιση των Humberto Maturana και Francisco Varela³.

1. Δημοσιεύτηκε δέκα χρόνια αργότερα, στο περιοδικό Der Spiegel, την 31η Μαΐου 1976 με τίτλο: 'Nur noch ein Gott kann uns retten'.

2. Norbert Wiener, *Cybernetics: Or Control and Communication in the Animal and the Machine*, Paris, (Hermann & Cie) & Camb. Mass. (MIT Press) 1948.

3. Francisco J. Varela, *Principles of Biological Autonomy*, New York: Elsevier North-Holland, Inc., 1979.

* Ο Αλέξανδρος Σχισμένος είναι διδάκτωρ φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

© 2019. Επιστημονική Επετηρίδα Δωδώνη/Μέρος Τρίτο, 39 (2018-2019), σσ. 167-178.

Scientific Annuary Dodone/Part Three, 39 (2018-2019), pp. 167-178.

Είτε η κυβερνητική αποτελεί την περάτωση της Καρτεσιανής μεταφυσικής, όπως ήθελε ο Heidegger, είτε την κατάρρευσή της μέσω της μηχανοποίησης του νου, όπως υποστηρίζει ο Jean-Pierre Dupuy⁴, οι στρουκτουραλιστές, μεταστρουκτουραλιστές και αποδομιστές χρησιμοποίησαν τα κυβερνητικά συστήματα για να διακηρύξουν την απάλειψη του υποκειμένου, το θάνατο του Ανθρώπου, τον αντι-ανθρωπισμό. Είτε στραφούμε στα δίκτυα αντικειμένων, είτε σε απόπειρες τεχνικοποίησης της νοημοσύνης, όπως η νευρολογία, η υπόρρητη οντολογία είναι αυτή που ζητεί να αποκαθλώσει το ενεργό συνειδητό υποκείμενο προς χάριν των απρόσωπων δυναμικών δικτύων λόγου, νοημάτων, πληροφοριών ή νευρωνικών συνάψεων.

Σύμφωνα με την φιλοσοφική ορολογία του Κορνήλιου Καστοριάδη, είναι μία οντολογία συνολοταυτιστική. Απέναντι όμως, σε κάθε αντι-ανθρωπιστική θεωρία οφείλουμε τουλάχιστον να παραδέσουμε τα λόγια του Καστοριάδη: *‘Στην ουσιώδη του άποψη, το ανθρωπινό θεωρητικό ποιείν/πράττειν είναι ανακάλυψη και εξερεύνηση καινούργιων περιοχών. Συνεπώς, προχωρεί μόνο όταν προσδίδει καινούργιες σημασίες στις ήδη διαδέσιμες κατηγορίες και, το σπουδαιότερο, όταν θέτει – κάνει να αναδύονται καινούργιες κατηγορίες⁵. Το σκέπτεσθαι ως ποιείν/πράττειν, απέναντι στον αλγοριθμικό υπολογισμό, η σκέψη ως απερίσπαστη δημιουργία ενός κόσμου σημασιών, προϋποθέτει την ανθρωπινή υποκειμενικότητα.*

Η εμφάνιση του διαδικτύου στα τέλη του 1990 και η παγκόσμια εξάπλωσή του κατά την πρώτη δεκαετία του 21ού αιώνα, θεωρώ ότι ανατρέπει, ακόμη και εντός του πλαισίου του κυβερνητικού συστήματος, το πρόγραμμα της μηχανοποίησης του νου. Αντιθέτως, μπορούμε ίσως να εντοπίσουμε μία σημασιακή αποικιοποίηση του κυβερνητικού συστήματος, μία διαρκή φαντασιακή/ποιητική δημιουργία εντός του συνολοταυτιστικού συστήματος, η οποία δεν μπορεί να αναλυθεί με μηχανικούς, κυβερνητικούς όρους. Κατά παράδοξο τρόπο, ως καινούργιο ον, ο κυβερνοχώρος μοιάζει να ανατρέπει την κυβερνητική θεωρία των πληροφοριών, ενώ επιτείνει και αντιστρέφει την σχέση εργαλείου-σκέψης, λειτουργικού-συμβολικού. Η εμφάνιση του διαδικτύου δεν αποτελεί απλώς μία επιστημονική επανάσταση, με τη σημασία που δίνει στον όρο ο Thomas Kuhn, αλλά μία οντολογική επανάσταση.

Εννιώ την ανάδυση, όχι απλώς ενός νέου τύπου όντος, όπως θα θεωρούσα-

4. J.P. Dupuy, *The mechanization of the mind*, Princeton University Press, 2000.

5. Κορνήλιος Καστοριάδης, *Τα σταυροδρόμια του λαβύρινθου*, εκδ. Ύψιλον, Αθήνα 1991, σελ. 260.

με την στοιχειώδη ψηφιακή μονάδα πληροφορίας, το bit, που υπάρχει στο κοινωνικοϊστορικό ως σωματίδιο / κύμα σημασιακά φορτισμένο, αλλά ενός νέου επιπέδου πραγματικότητας, εντός του κοινωνικοϊστορικού πεδίου, το οποίο παρουσιάζει την ιδιότητα να αυτονομείται παραστασιακά από την πρώτη φυσική στιβάδα, όπου ερείδεται.

Ο διαδικτυακός κόσμος δημιουργεί, στο βαθμό που αναφερόμαστε στο ανθρώπινο φαντασιακό, τόσο για το υποκείμενο, όσο και για την κοινωνία, ένα εντελώς καινούργιο τόπο ανάκλασης και επένδυσής της.

Η σφαίρα του διαδικτύου αποτελεί μία 'αντικειμενικότητα', της οποίας ωστόσο η εμφάνιση / παρουσία δεν προσομοιάζει καθόλου με το υλικό της θεμέλιο. Δηλαδή, αυτό που βλέπουμε και μεταφέρουμε μέσω του διαδικτύου, η ψηφιακή πληροφορία, είναι κάτι ριζικά διαφορετικό από την υλική της διάσταση, το ηλεκτρονικό σήμα – και την αντίστοιχη χωρική μονάδα μέτρησης της πληροφορίας, το byte. Είναι ένα καθαρά φαντασιακό, όχι όμως φανταστικό, ον, όσο μάλιστα διαφορετικό, ώστε δεν μπορούμε να τη θεωρήσουμε ως την επιφάνεια ενός υλικού βάθους, όπως π.χ. η επιφάνεια, η μορφή ενός κτηρίου στηρίζεται στις κλειδώσεις του σκελετού του και παραπέμπει αμέσως ή εμμέσως σε αυτόν, ούτε ως την σημειακή κωδικοποίηση ενός δεδομένου συστήματος, αφού ο κώδικας στον οποίο εγγράφεται είναι καθαρά λειτουργικός, ενώ τα νοήματα που μεταφέρονται δημιουργούν και παραπέμπουν σε αυτόνομα σημασιακά και φαντασιακά σύμπαντα.

Ό,τι εμφανίζεται στην οθόνη αποτελεί ένα εικονοποιημένο νόημα ξεκάθαρα αυτόνομο ως προς τη μορφή και το περιεχόμενό του, ως προς τη σημασία του, από την πραγματική υλική του υπόσταση σαν ηλεκτρονικό κύμα / σημείο. Αποτελεί δε σημείο ενός ψηφιακού κόσμου, που συντίθεται σαν ένα φασματικό ολόγραμμα άπειρων ιδιωτικών κόσμων, ένα νέο επίπεδο κοινωνικής πραγματικότητας, που διαθέτει ξεχωριστές ιδιότητες και εφαρμογές.

Κάποια από τα επιστημολογικά χαρακτηριστικά του ψηφιακού κόσμου, του διαδικτύου, έχουν να κάνουν καταρχάς με την απόλυτη κυριαρχία της οπτικότητας έναντι της παντελώς απύσυχης απτικότητας, όπου τα αντικείμενα παρουσιάζονται αποκλειστικά ως φαινόμενα και άυλες παραστάσεις διαρκώς μεταβλητές που παραπέμπουν στο κοινωνικοϊστορικό ως μεταφορά παρά ως αναφορά. Δηλαδή, ένας κόσμος σχεδόν άχρονος, σχεδόν πλατωνικός, μία σχεδόν πνευματική διάσταση η οποία δεν πραγματώνεται από την τρισδιάστατη ύλη, μία μορφή με το ελάχιστο υλικό περιεχόμενο, ελάχιστο όσο ένα ηλεκτρόνιο, η οποία κατέχει αντικειμενική υπόσταση ανεξάρτητη από κάθε υποκειμενικότητα.

Ως τέτοιος, ο κυβερνοχώρος δημιουργεί μία υπέρρητη μεταφυσική του Χώρου, αφού στο εσωτερικό του, ως υπερσύνολο, ο χρόνος είναι περιττός και απλώς απαριθμείται λογιστικά, δίχως να σωρεύεται ή να υφίσταται ως ρυθμός φθοράς. Μονάχα εξωτερικώς του συστήματος, στην υλική τεχνολογική του υποστήριξη, στους servers και τους υπολογιστές, βρίσκεται ο κυβερνοχώρος εκτεθειμένος στο Χρόνο. Μονάχα στην εξωτερική επιφάνεια της πανοπλίας του, στο ριζωμά του στο πραγματικό, ενώ σαν κλειστό σύμπαν είναι κατεξοχήν α-χρονικό και άπειρα Χωρικοποιήσιμο.

Όμως, αυτή είναι η μία πλευρά του διαδικτύου. Η άλλη πλευρά είναι η κοινωνικοϊστορική του διάσταση ως ανθρωπίνη δημιουργία και η προβληματική σχέση που διατηρεί με το κοινωνικοϊστορικό του περιβάλλον από τη σκοπιά του υποκειμένου.

Η ανάδυση του εικονικού κόσμου στο κοινωνικό μάγμα συνεπιφέρει την ανάδυση μίας νέας επένδυσης της ανθρωπίνης υποκειμενικότητας, ενός όντος ασωματικού και επινοημένου από το υπαρκτό υποκείμενο, του οποίου ταυτόχρονα αποτελεί μία ιδεατή σκιά και μία επιλεγμένη αναπαράσταση. Η ψηφιακή ταυτότητα του κάθε χρήστη είναι ήδη μία πολλαπλότητα, είναι μία συνειδητή αποσύνδεση και ανα-σύνδεση του υποκειμένου, που εδράζεται κυρίως στην αυτοεικόνα του, στον εαυτό που ο ίδιος επιλέγει να συνδέσει από τα σπαράγματα της προσωπικής του ύπαρξης, και ακόμη και από κομμάτια μιας εντελώς φανταστικής πραγματικότητας. Το φυσικό υποκείμενο ανα-δημιουργεί μία ψηφιακή σκιά, ένα «ψηφιακό εγώ» απαλλαγμένο από τη σωματικότητα και από τους περιορισμούς που αυτή θέτει.

Προσφέρεται, έτσι, αυτό το avatar ως ένα πεδίο απόλυτης ελευθερίας ανα-σύνδεσης και πειραματισμού και ως τέτοιο αντανακλά τα στοιχεία που το ίδιο το υποκείμενο αναγνωρίζει ή επινοεί ως σημαίνοντα, τόσο στον εαυτό του όσο και στον κόσμο γύρω του. Αναδύονται νέα επινοημένα στοιχεία ως στοιχεία της κοινωνικής του ιδιοεικόνας, με διαρκή παραπομπή στον Άλλο, δίχως τον κίνδυνο που η υλική παρουσία του Άλλου θέτει. Το ψηφιακό ον έτσι τίθεται ως μία άπειρη αντανάκλαση του υποκειμένου στην εικονική αντικειμενικότητα, όχι πλέον ως αντικείμενο, αλλά ως φαντασιακή ανα-παράσταση. Οι όροι αλήθειας είναι διαρκώς μεταβλητοί.

Οι ψηφιακές κοινότητες που δημιουργούνται κατ' αυτόν τον τρόπο είναι κοινότητες φαντασιακές απαλλαγμένες από οποιαδήποτε έννοια εδαφικότητας (παρά μόνο σαν πεδίο αναφοράς αν είναι ομάδες κοινής καταγωγής), οι οποίες συντίθενται στη βάση της προσωπική επιλογής και της ελεύθερης αναγνώρισης. Τα σύνορα των ψηφιακών κοινοτήτων δεν είναι εδαφικά, άρα ούτε εξωτε-

ρικά ως προς τις κοινότητες, όπως στον πραγματικό κόσμο, ούτε τίθενται από οποιαδήποτε κοινωνικο-ιστορική «αναγκαιότητα» ή ανταγωνισμό. Είναι προσδιορισμοί γούστου, που υπερβαίνουν κάθε έξωθεν διαχωρισμό εκτός των διαχωρισμών που το ίδιο το άτομο θέτει όταν αναγνωρίζει τον εαυτό του. Αυτό δεν οδηγεί σε ένα χάος, αλλά αντιθέτως σε μία ασυνείδητη διαρκή αυτοαλλοίωση των κανόνων του κάθε διαδικτυακού τύπου. Ακριβώς η συνειδητή επιλογή και η απουσία εξωτερικής αναγκαιότητας καθιστούν τους κανόνες αυτούς ταυτόχρονα αυθαίρετους και σεβαστούς, δίχως να χρειάζεται να προσαρμόζονται σε κάποια αντικειμενική λειτουργικότητα, όπως οι αυθαίρετοι, αλλά συμβατοί με τις συνθήκες, δεσμοί μιας κοινωνίας.

Τουτέστιν, η παραβατικότητα στο διαδίκτυο δεν είναι η παράβαση των κανόνων, αλλά η προσπάθεια να επιβληθούν καθολικές κανονικότητες, είναι δηλαδή ακριβώς η μη αναγνώριση του απολύτως ελεύθερου τύπου ανασυγκρότησής της τοπολογίας του. Ο παράνομος δεν είναι ο χάκερ που γκρεμίζει firewalls, αλλά η εκάστοτε επίσημη εξουσία που προσπαθεί να θέσει τύπους λογοκρισίας. Αυτή είναι η εξαίρεση.

Οι παραπάνω επισημάνσεις θα μπορούσαν να παρεξηγηθούν ως η περιγραφή της απομόνωσης του υπαρκτού υποκειμένου από το κοινωνικό ιστορικό του περιβάλλον ή ως η περιγραφή ενός νέου σολιψισμού. Ωστόσο, ούτε σολιψιστικός, ούτε απομονωμένος είναι ο κόσμος του διαδικτύου. Από τη μία, είναι σαφές πως οι εικονικές αναφορές αντανακλούν συμπεριφορές και τάσεις που εντοπίζονται και στην κοινωνική πραγματικότητα. Η διάδοση της πραγματικής πληροφορίας σε άμεσο χρόνο δημιουργεί πράγματι μία παγκόσμια καθολική κοινωνική χρονικότητα με την έννοια της μη εδαφικότητας της εξάπλωσης της πληροφορίας, με την έννοια της δυνατότητας μίας ταυτόχρονης ενημέρωσης για ένα γεγονός και την έννοια της πληροφορικής διασύνδεσης ολόκληρου του πλανήτη, με την έννοια της δυνατότητας της αναπαράστασης συγχρονικών, έστω και άσχετων, ιστορικών γεγονότων σε πραγματικό χρόνο. Δημιουργεί εξίσου μία παγκόσμια καθολική ιστορικότητα, με την έννοια της διατήρησης, του εμπλουτισμού και τη δυνατότητα της διαρκούς αναπαράστασης πληροφοριών και γεγονότων σε μία άπειρη διαχρονικότητα.

Έτσι η εμμενής ιστορικότητα της κοινωνίας όχι μονάχα αναδύεται αλλά και επεκτείνεται σαν αίσθηση του κοινωνικού φαντασιακού μέσω της φαινομενολογικής α-χρονικότητας του διαδικτύου, που εκφέρεται ως δυνατότητα συγχρονίας του παρόντος και διαχρονίας του παρελθόντος.

Χωρίς να είναι παράδοξο, ενώ το διαδίκτυο δημιουργεί έτσι μία πρωτοφανή σύνδεση του παγκόσμιου κοινωνικού χρόνου τουλάχιστον για την μειοψηφία

της ανθρωπότητας που το χρησιμοποιεί, από την άλλη στο εσωτερικό του κυβερνοχώρου η εμπειρία του υποκειμενικού χρόνου θρυμματίζεται σε άπειρους πιθανούς κλειστούς ιδιόχρονους της κάθε σελίδας, του κάθε παιχνιδιού, του κάθε κυβερνοκόσμου. Είναι η φαινομενολογική αχρονικότητα ενός άπειρου χώρου που προσφέρει τη δυνατότητα της υποκειμενικής υπέρβασης της εξωτερικής χρονικότητας δίχως την εμβάδυνση στο ψυχικό ή το υποσυνείδητο και έτσι απαλλάσσει το υποκείμενο από την αίσθηση της ιστορικότητας που του μεταφέρει το άμεσα κοινωνικό περιβάλλον. Μέσα στο διαδίκτυο που είναι ένας έμμεσα δημόσιος χώρος, το υποκείμενο δεν αισθάνεται πως διακινδυνεύει παρά μονάχα συμβολικά.

Αυτός ο εικονικός κενός χώρος που προσέφερε ο κυβερνοχώρος γέμισε με την πληθώρα των ιστότοπων, των κόμβων, των μηχανών αναζήτησης και των αυξανόμενων πληροφοριών που δημιουργούνται, μεταδίδονται, αναπαράγονται και αποθηκεύονται. Δίχως υλικό εξωτερικό όριο ο κυβερνοχώρος ισούται με το σύνολο των κυβερνοτόπων που υπάρχουν τη δεδομένη στιγμή, αλλά αυξάνεται συνεχώς και εν δυνάμει παρουσιάζεται ως άπειρο δυναμικό υπερσύνολο, το οποίο αντιστοιχεί στην συνολοταυτιστική, μαθηματική υπόσταση της υλικής του υποδομής. Δίχως λειτουργικό χώρο για την αρχή της λογοκρισίας, προσφέρεται επίσης ως τόπος μετάδοσης και παρουσίασης των σημασιών, εν δυνάμει άπειρου βάθους, το οποίο αντιστοιχεί στην φαντασιακή του λειτουργία ως μέσον ανθρώπινης επικοινωνίας. Και μάλιστα μίας ελεύθερης επικοινωνίας, αχρήματης και ασώματης, η οποία επιτρέπει σε καταπιεσμένες και λογοκριμένες σημασίες να παρουσιαστούν κεντρικά και τοπικές συγκρούσεις και αντιστάσεις να απευθυνθούν σε ένα παγκόσμιο ακροατήριο. Δίχως αρχή λογοκρισίας που να επιβάλλεται από το ίδιο το μέσον, η επιτυχία ή απόρριψη του περιεχομένου των περιθωριακών σημασιών που ανέρχονται στην επιφάνεια επαφίεται ουσιαστική στην ευρύτερη κοινωνική πρόσληψή τους.

Οι προσπάθειες ελέγχου του διαδικτύου αντιμετωπίστηκαν, μεταξύ άλλων με την δημιουργία του λεγόμενου 'βαθέως διαδικτύου' ή 'βυθού του διαδικτύου' όπου κρυπτογραφημένες πληροφορίες ανταλλάσσονται μέσα από τεχνικές διασποράς των πηγών και απόκρυψης του πρωταρχικού πομπού, όπως το δίκτυο Tor, πέρα από τους επίσημους περιορισμούς του εταιρικού κυβερνοχώρου. Από την άλλη, τα επίσημα λογισμικά κρυπτογραφημένης ασφάλειας αποδεικνύονται ευάλωτα όχι μόνο στις επιθέσεις αλλά και στο ανθρώπινο λάθος.

Έχει ενδιαφέρον να αναφέρουμε τις οικονομίες των διαδικτυακών παιχνιδιών και τα αντίστοιχα ψηφιακά διαδικτυακά e-sports, όπου παίκτες διαγωνίζονται για μεγάλα χρηματικά έπαθλα στους αντίστοιχους ψηφιακούς κόσμους

με τα προσωπικά τους avatar, όπως οι αθλητές στις Ολυμπιάδες. Στην Ασία οι αντίστοιχοι παίχτες αναδεικνύονται σε celebrities και γεμίζουν γήπεδα. Πιο σημαντικές είναι όμως οι παραοικονομίες των διαδικτυακών παιχνιδιών ρόλων, όπου οι παίχτες μπορούν να εμπορεύονται σημαντικά αντικείμενα ή κειμήλια του κόσμου του παιχνιδιού. Φυσικά ο κόσμος και το παιχνίδι είναι ένας κώδικας γραμμένος από τους προγραμματιστές της αντίστοιχης εταιρείας, οπότε θα περίμενε κανείς ότι οι ψευδοοικονομίες του παιχνιδιού θα ήταν απόλυτα ελεγχόμενες. Κι όμως στα πλέον δημοφιλή παιχνίδια δημιουργήθηκαν παραοικονομικοί τόποι μέσα στο διαδίκτυο, όπου ψηφιακά αντικείμενα πωλούνται σε υπέρογκες τιμές. Αυτές οι παραοικονομίες, όπως η πραγματική οικονομία, δημιούργησαν αντίστοιχες φούσκες και μαύρες αγορές όπου πραγματικά χρήματα, ύψους δισεκατομμυρίων δολαρίων στο σύνολό τους, ανταλλάχθηκαν, επενδύθηκαν ή στοιχηματίστηκαν. Παρά τις προσπάθειες των εταιρειών, οι παραοικονομίες αυτές δεν μπορούν να ελεγχθούν παρά μονάχα με την απόσυρση του παιχνιδιού, καθώς βρίσκουν άπειρο δημόσιο χώρο στο διαδίκτυο για να στήσουν αυτόνομους κόμβους.

Η 'εισβολή' αυτή της διαδικτυακής οικονομίας στο κοινωνικοϊστορικό οδήγησε σε στρατόπεδα εργασίας στην Κίνα όπου κρατούμενοι αναγκάζονται να παίζουν μέχρι εξαντλήσεως το εκάστοτε διαδικτυακό παιχνίδι ρόλων προκειμένου να συλλέξουν αντικείμενα προς πώληση στη μαύρη αγορά προς όφελος της ίδιας της κυβέρνησης. Παράλληλα εμφανίζονται κρατικές εταιρείες που προσλαμβάνουν επαγγελματίες παίχτες (που αποκαλούνται gold-diggers) για να συλλέγουν ψηφιακά αντικείμενα οικονομικής αξίας στο πλαίσιο των εικονικών παιχνισ-κόσμων, ώστε να τα ανταλλάξουν με πραγματικά χρήματα στην διαδικτυακή μαύρη αγορά.

Από την άλλη όμως πλευρά, στην πρόσφατη ιστορία είδαμε μία διάχυση του κοινωνικοϊστορικού μέσα στο ψηφιακό και αντιληφθήκαμε πως η διάδραση έχει δύο δρόμους. Από τα wikileaks και το κίνημα των Anonymous, μέχρι τις εξεγέρσεις της Αραβικής Άνοιξης, βιώσαμε μία 'εισβολή' της Ιστορίας στο διαδίκτυο, κατά τρόπο που κινήσεις που εμφανίζονται καταρχάς στο διαδίκτυο να αναπαράγονται και να μεταφέρονται στον πραγματικό κόσμο. Και μάλιστα κατά τρόπο emphaticό, στην περίπτωση της Μέσης Ανατολής του 2011, όταν η ελευθερία επικοινωνίας και διάδρασης ήρθαν σε σύγκρουση με καθεστώτα λογοκρισίας. Δεν είναι τυχαίο πως στον μη-δυτικό κόσμο το διαδίκτυο απέκτησε και μια απελευθερωτική διάσταση, ακριβώς επειδή υπέβαλε τρόπους ελεύθερης επικοινωνίας σε μία κοινότητα στεγανών, κλειστών φαντασιακών ση-μασιών και βοήθησε να καμφθεί η λογοκρισία.

Το παγκόσμιο κίνημα του Occupy το 2011 επίσης άρχισε μέσα από ψηφιακά μηνύματα και ξεπέρασε την ψηφιακότητα. Τα άτομα που κατέβηκαν στις πλατείες, καταρχάς στη βάση μιας ψηφιακής συμφωνίας και επικοινωνίας, συναντήθηκαν στο διαδίκτυο, δίχως να χρειάζεται μία ιδεολογική βάση συγκρότησης που να εξασφαλίζει την παρουσία του καθενός σε έναν ιδεολογικά οριοθετημένο χώρο. Αντιθέτως, υπήρξε μία διεκδίκηση του δημόσιου χώρου και χρόνου ελεύθερη και συνειδητή.

Το ψηφιακό υποκείμενο, απαλλαγμένο από το βάρος της σωματικότητας, γνώρισε μία πρωτοφανή ελευθερία αυτοκαθορισμού ως ατομικότητα. Η έκπληξη ήταν πως το πραγματικό άτομο βγήκε στο δρόμο και έδωσε τη σωματικότητά του σε άμεσο κίνδυνο, ακριβώς για να απαιτήσει μία παρόμοια ελευθερία αυτοκαθορισμού στο κοινωνικό πεδίο. Είναι ακριβώς τα νέα οντολογικά χαρακτηριστικά, της αδιάκοπης επικοινωνίας και της μη υλικής αντικειμενικότητας, τα οποία απελευθέρωσαν το άτομο από τις αναγκαιότητες των υλικών ταυτοτήτων. Έτσι, τα θεμέλια συγκρότησης του ανήκειν ξεπέρασαν τον προσδιορισμό τους ως υλικά θεμέλια και αναδύθηκαν νέα στοιχεία συγκρότησης, αμιγώς σημασιολογικά. Τίποτε φυσικά δεν εξασφαλίζει πως το περιεχόμενο αυτών των σημασιών είναι προσδευτικό.

Το διαδίκτυο έχει αναδειχθεί σε έναν καινούργιο αν-εδαφικό τόπο, όπου η πολιτιστική πολλαπλότητα και πολυμορφία συγχωνεύεται σε ένα καθολικό, ομοιόμορφο τρόπο άμεσης επικοινωνίας, διαβρώνοντας τον φαντασιακό εγκλεισμό των παραδοσιακών κοινωνιών. Η ομογενοποίηση του μέσου δεν εμποδίζει τον διαφορισμό των σημασιών.

Παράλληλα με την επικοινωνία, ένας κυβερνοπόλεμος μαίνεται επίσης, μεταξύ κρατικών υπηρεσιών, συμμοριών hackers, των Anonymous, του ISIS, κτλ. Είναι ένας καθαρός πόλεμος πληροφοριών και σημασιών, αποσωματωποιημένος, σε διαρκή αλληλεπίδραση με την πραγματικότητα, ένα εξαυλωμένο υπόδειγμα της διασπαρμένης μορφής του σύγχρονου πολέμου. Σίγουρα, η πληροφοριακή παγκοσμιοποίηση που συντελέστηκε διαμέσου της οικονομικής παγκοσμιοποίησης διόγκωσε την επικοινωνιακή παράμετρο των πολεμικών επιχειρήσεων και οδήγησε στην ταυτόχρονη διασπορά, μέσω της εικόνας, και στον κατακερματισμό, μέσω της εικονικότητας, του πολέμου. Η διασπορά και ο κατακερματισμός σημαίνει πως δεν υπάρχουν ευκρινή πολεμικά μέτωπα, αφού πολεμικές ενέργειες μπορούν πλέον εν δυνάμει να συμβούν οπουδήποτε, ούτε υπάρχουν διακριτοί αντιπαρατασσόμενοι στρατοί, ενώ το πολεμικό πεδίο τείνει να απεδαιφικοποιηθεί με την κατάργηση της διάκρισης μεταξύ μετώπου και μετόπισθεν. Ακόμη και η τοπολογία του Διαδικτύου αντιστοιχεί στην το-

πολογία του σύγχρονου πολέμου, καθώς υπάρχουν πολλαπλοί αντιμαχόμενοι κόμβοι, οι ψηφιακές μάχες συνυπάρχουν με ιστοσελίδες ψυχαγωγίας, όπως και στον υλικό κόσμο οι ζώνες του αποκλεισμού και της εξαίρεσης συνυπάρχουν με περιοχές καταναλωτισμού, κανονικότητας και επισφαλούς ευημερίας.

Όπως είπαμε παραπάνω, η σχέση του ψηφιακού προσώπου με το πραγματικό υποκείμενο και το κοινωνικοϊστορικό του περιβάλλον είναι μία σχέση προβληματική. Καταρχάς είναι μία σχέση καθαρής παραπομπής, σε μία κατασκευασμένη ταυτότητα δίχως εξωτερικούς περιορισμούς όπου η φαντασία του ατόμου μπορεί να προβληθεί άφοβα. Πέρα από τους προφανείς ψυχολογικούς κινδύνους για το ίδιο το άτομο, οι οποίοι έχουν οδηγήσει στη δημιουργία ακόμη και κλινικών απεξάρτησης από το διαδίκτυο, τον κίνδυνο της ψυχικής απομόνωσης και ενός επίκτητου ψηφιακού αυτισμού, αυτό δημιουργεί νέα πεδία διακινδύνευσης και για τον δημόσιο λόγο την στιγμή που ο ψηφιακός δημόσιος χώρος δεν υπόκειται στις φυσικές μεταβολές, κοινωνικές αλλοιώσεις και πολιτικούς περιορισμούς του πραγματικού δημόσιου χώρου. Δεν υπάρχει η αντίστοιχη απόδοση ευθύνης όπως στην πραγματική ζωή, και δεν υπάρχει η χρονική και αντικειμενική αμεσότητα της ενσώματης παρουσίας. Η αποσωματικοποίηση της συνείδησης μέσα στο διαδίκτυο συνεπιφέρει μία αποσωματικοποίηση του αισθήματος, που διαμορφώνει έναν εντελώς διακριτό και πλασματικό ψηφιακό δημόσιο λόγο, ο οποίος, αν και δημόσιος, εκφέρεται από τον πραγματικό ιδιωτικό χώρο της οικίας.

Η άμεση και συνεχής κυκλοφορία της πληροφορίας, αντιστοιχεί εξίσου σε μία σημασιακή της υποβάθμιση, σύμφωνη προς την διαλεκτική της ποσότητας και της ποιότητας στον υπερθετικό βαθμό. Η εκμηδένιση της χρονικής διάρκειας της διάδοσης επιφέρει μία αντίστοιχη εκμηδένιση της σημασιακής φόρτισης του διαδιδόμενου. Η εν δυνάμει άπειρη επαναληπτικότητα μιας πληροφορίας εξασθενίζει την χρονική της βαρύτητα. Το αντικείμενο, που υπήρξε αρχικά η κοινωνική αναπαράσταση του αντικειμένου, γίνεται πλέον μία αναπαράσταση της αναπαράστασης και ούτω καθεξής στο διηνεκές και η απόσταση μεταξύ του βιώματος και της εμπειρίας γιγαντώνεται.

Ο φαντασιακός πολλαπλασιασμός του ψηφιακού προσώπου σαν σύνολο σημείων, συνοδεύεται όμως και από μία σημασιακή ισοπέδωση του πραγματικού προσώπου στην κατοπτρική του διάσταση. Ο κυβερνοχώρος είναι μία επιφανειακή ορατή παράσταση που απευθύνεται πρωταρχικά στην αίσθηση της όρασης και στο σημασιακό πεδίο που ορίζεται από την ορατή πλευρά του κόσμου και δευτερευόντως στην ακοή σαν αισθητικό συμπλήρωμα εμπύχωσης του ορατού κόσμου. Δεν είναι μόνο η πρόσληψη της ψηφιακής πληροφορίας πρωταρχικά

οπτική, αλλά επίσης και η πλοήγηση και χρήση του διαδικτύου συντονίζεται και απευθύνεται στην όραση. Δεν χρειάζεται να υπενθυμίσουμε πως η οπτική διάσταση είναι μία μόνο επιφανειακή στιβάδα του παραστασιακού μάγματος, στο οποίο συμμετέχουν εξίσου και οι λοιπές αισθήσεις, αλλά και μία διάσταση στην οποία το τυφλό κομμάτι της ανθρωπότητας δεν έχει πρόσβαση. Σαν ιστορική δημιουργία της σύγχρονης κοινωνίας, παρότι ο κυβερνοχώρος αξιώνει την οικουμενικότητα και την παγκοσμιότητα, αυτή η παγκοσμιότητα είναι πρακτικά πλασματική.

Πέρα λοιπόν από την συνολοταυτιστική διάσταση του διαδικτύου ως λειτουργικό δίκτυο άμεσης μετάδοσης και διασποράς πληροφοριών, η φαντασιακή σημασιακή του διάσταση ως κυβερνοκόσμος παράστασης και ανασύνθεσης συμβολικών σημασιών και νοημάτων έχει ορίζοντα μικρότερου εύρους αλλά εν δυνάμει άπειρου βάθους. Η φετιχοποιημένη εικόνα που παρουσιάζει η άποψη της σύγχρονης δυτικής κοινωνίας ως κοινωνίας του θεάματος γίνεται κωδικοποιημένο σημείο ενός ψηφιακά αδιαφοροποίητου κόσμου, ικανού να χωρέσει όλα τα δεμιτά νοήματα του παγκόσμιου κοινωνικού φαντασιακού μάγματος.

Τα ψηφιακά αντικείμενα είναι κατεξοχήν φαινομενολογικά και κατεξοχήν φαντασιακά αντικείμενα, αποστερημένα από πρακτική αξία, φορτισμένα με πυκνή συμβολική αξία ως καθαρή αξία χρήσης. Σαν εικόνες, είναι συνάμα αναπαραστάσεις πραγματικών αντικειμένων με απελευθερωμένη την αυτοτελή τους συμβολική επένδυση που αντικατοπτρίζεται στον κυβερνοχώρο ως δυνάμει άπειρη, με την έννοια της απροσδιοριστίας. Ως τέτοια, συνδέτουν έναν κυβερνοχώρο που αποτελεί μία αναπαράσταση της κοινωνίας, όπως τα ίδια τα κοινωνικά υποκείμενα επιλέγουν να αναπαραστήσουν τον εαυτό τους έξω από το Χρόνο.

Αν το ψηφιακό προφίλ (avatar) κατορθώνει να επιβιώσει μετά το θάνατο του κατόχου του, σαν μία αποκρυσταλλωμένη και ταριχευμένη ψηφιακή ιδιοεικόνα του, αυτό σύντομα θα δημιουργήσει και ένα ψηφιακό σύμπαν του παρελθόντος της ανθρωπότητας, όπου τα συμβολικά ίχνη των νεκρών θα στέλλουν ακόμη φωτεινά κύματα, σαν τους νεκρούς αστερισμούς του ουρανού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Wiener, Norbert. *Cybernetics, or control and communication in the animal and the machine*. Paris: Hermann & Cie, 1948 & Cambridge: MIT Press, 1961.
- Varela, Francisco J. *Principles of Biological Autonomy*. New York: Elsevier North-Holland, Inc., 1979.
- Dupuy, Jean-Pierre. *The Mechanization of the Mind: On the Origins of Cognitive Science*. trans. M.B. DeBevoise, New Jersey: Princeton University Press, 2000.
- Καστοριάδης, Κορνήλιος. *Τα σταυροδρόμια του λαβύρινθου*, εκδ. Ύψιλον, Αθήνα, 1991.
- Περιοδικό *Der Spiegel*, 31 Μαΐου 1976.